

jo je v 16. stoletju spesnil angleški neolatinski pesnik Walter Haddon (Gualterus Haddonus). Ob njej nam pisec odpira perspektive o vrednotenju Ciceronove osebnosti od Hieronima do Petrarke in Erazma. Te strani sodijo med najbogatejše v knjigi in jih lahko označimo kot nekakšen supplementum k znani knjigi T. Zielinskega „Cicero im Wandel der Jahrhunderte“. Drug primer je interpretacija nekega manj znanega verzificiranega opisa Laokoontovega motiva pri italijanskem humanistu Jakobu Sadoletu. Synkrisis med Vergilijevim in Sadoletovim opisom Laokoontovega motiva, ki ju pisec sooča tudi z znamenito plastiko „Laokoontova skupina“, pomeni hkrati tudi izviren prispevek k proslavljanju „Vergilijevega leta“.

Schwarzova knjiga je — v primerjavi s skromnim zunanjim obsegom — vsebinsko presenetljivo bogata in aktualna. Zanimivo pa je, da se pisec, ki sicer veskozi zavrača razne zastarele filološke poglede na stroko, hkrati vehementno zavzema za aktivno uporabo latinščine pri pouku latinščine, kajti *Latinitas revivificanda* mu je osnovni pogoj vsake resne jezikovne kulture.

Predvsem pa se avtor zavzema za odprtost in dostopnost antičnih vrednot čim širšim slojem. „Antika ni kabinet z raritetami, ki bi ga kot kustosi varovali redki izbranci in do katerega naj bi bili širši sloji občinstva ravnodušni. Antika nudi dejstva, ki jih je treba osvetliti v ramerju do sodobnosti in jim dati čim večjo publiciteto. Antični svet predstavlja ogromen arzenal informacij; izkopavanje teh informacij je neizčrpno, zato morajo biti vedno na voljo“. S temi mislimi pisec zaključuje svoja razglabljanja.

Sprejeto 25 marca 1983.

Kajetan Gantar,
Filozofska fakulteta, Ljubljana.

BORKA DRAGOJEVIĆ-JOSIFOVSKA, *Inscriptions de la Mésie Supérieure*, vol. VI. Skupi et la région de Kumanovo, Beograd, 1982 god. Centre d'étude épigraphique et numismatique de la Faculté de Philosophie de l'Université de Beograd, 197. стр., Карта, графички приказ на Горна Мезија, index 4°.

Belgradskiот Центар за античка епиграфика и нумизматика се јавува со третиот (по редот на излегување, а шести спрема територијалната поделба на римската провинција Горна Мезија) том, од својата едиција *Напи́си о Гору Мезија*, во редакција на Ф. Папазоглу, — дописен член на САНУ.

Авторот на овој том, проф. Борка Драгојевиќ-Јосифовска, позната е како издавач на најголемиот број натписи од Scupi откриени во повоениот период, објавувани главно на страниците на ова списание. Таа самата објавила 46 нови натписи, додека сите други автори заедно објавиле само 25. Со издавањето на Зборник на сите досега познати, не само сочувани туку и изгубени натписи од Scupi, авторот ја заокружува својата долгогодишна плодна работа, пружајќи ѝ на пошироката научна јавност една корисна епиграфска збирка, чијашто потреба се чувствуваше уште поодамна. Иако најголемиот број на натписи ѝ се познати на научната јавност, тие се објавувани по разни списанија од коишто поголемиот број одамна е исцрпен и тешк достапен, а неретко и на начин којшто е застарен од епиграфска гледна точка. Зборникот содржи вкупно 248 натписи од коишто 206 се од Scupi и неговата поширока градска територија, а 42 од Кумановската област. Од вкупниот број на натписи само 10 се на грчки јазик, а сите останати на латински. Натписите се илустрирани со добри фотографии секогаш кога тоа било можно, а книгата со детална и прегледна карта во којашто се означени не само видот на локалитетот, туку и типот на спомениците.

По предговорот на редакторот, авторот дава библиографски кратенки и преглед на првите истражувачи на Scupi и Скупските натписи. Најголема заслуга за почетоците на истражувањата има А. Evans, којшто своевремено објавил 49 натписи. Третиот том на СЦЛ донесува 63, а најголем број на натписи од оваа област содржат Спомениците на Н. Вулиќ — вкупно 111, од коишто само 74 се нови. Бројот на натписите во повоениот период, речиси, двојно е зголемен. Покрај 46-те натписи објавени од авторот на Зборникот и 25-те од други

автори, Зборникот содржи и 30 натписи коишто за прв пат ѝ се презентираат на научната јавност. Кај повеќето натписи има нови читања и интерпретации на пр. во броевите 11, 105, 119, 150 и др. Каталогот на натписи зафаќа 133 страници. На почетокот се дадени конвенционалните знаци кои што се користени при презентирањето на натписите. Секоја каталожка единица содржи опис со димензии на споменикот, околности и место на наодот, место на чување и епиграфски изданија по хронолошки ред со библиографија. Текстот со реконструкци и емендации проследен е со *variae lectiones* и богат коментар. Ревизија на натписите е извршена секаде каде што било можно. При една таква ревизија на споменикот бр. 142, прочитано е името на градот *Albanopolis*, дотогаш споменат само кај Птолемеј, што представува прво епиграфско сведоштво за овој град, во чиешто постоење некои учени дури и се сомневале. Со ревизија на бр. 50 утврдено е дека се работи за *сиррус*, дека познатиот натпис се наоѓа на неговата бочна страна и дека на предната страна, чиешто натписно поле е украсено со бршленова лоза, има уште еден натпис којшто не можел да се прочита во целост затоа што споменикот се наоѓа под сидот на црквата. На профилираната ара бр. 214 прочитани се последните три реда и посветата на трачкиот бог *Zbelsurdus*. Натписите се дадени по категории. Почнувајќи со вотивните, преку почесните и надгробните авторот стигнува до милјоказите коишто се одделени со поднаслов. Потоа следи *index* поделен по категории: имиња на луѓе, божества, географски поими, триби, императори, конзули јавни функции, војска, провинциски и градски функционери, сè до *varia*, граматика, јазични и други особености, и список на наоѓалиштата. На крајот е дадена нумерација на натписите во однос на претходните, поважни издавачи.

Треба да се истакне дека покрај каталожкиот дел на натписите, Зборникот содржи исцрпна студија за двете области во којашто се користени сите податоци од античките извори и археолошките испитувања комбинирани со податоците коишто се извлечени од натписите. Се разбира дека најисцрпен е делот на студијата којшто се однесува на римското *Scupi*, бидејќи се работи за ветеранска колонија. Почнувајќи со првите помени на *Scupi* во писаните извори, авторот расправа за името, за начинот на формирањето на колонијата, (со дедукција на ветерани главно од *legio VII Claudia*), за нејзиниот статус и име: *col(onia) Fl(avia) Fel(ix) Dar(danorum)* — бр. 15; *col(onia) Fl(avia) Scupi(norum)* бр. 31 и 36 и најчесто, *Col(onia) Scupinorum*; за границите на градската територија, за топографијата на градот и за етничката и социјалната структура на населението, заснована врз анализа на ономастичкиот репертоар којшто го донесуваат натписите. Студијата завршува со типологија на надгробните споменици како најбројна категорија на Скупските натписи.

Расправајќи за ориенталните култови, стр. 37, авторот донесува еден интересен податок експедиран кај Ј. Хаџи-Василевиќ (*Скопје и нејова околина* т. II, Београд, 1930, стр. 399/400) којшто известува дека српските војници од конакот во Бардовци одделе фигури на кучиња од мермер. Авторот претпоставува дека се работи за лавови кои ѝ припаѓале на некоја статуа на *Kybela*, *Dea Syria* или некое друго источно божество. Со оглед на тоа дека култот на *Kybela* не е досега посведочен на територијата на *Scupi*, не е исклучено дека се работи за кучиња кои во тој случај би можеле да бидат во врска со култот на малоазијската *Mâ*, раширен во соседната Македонија, а во поново време, иако без натпис, посведочен и во нашиот дел на Провинцијата (в. N. Proeva, *La déesse cappadocienne Mâ et son culte en Macédoine d'après une plaque en bronze au Musée du Resen*, Ž. A., 1983, во печат). Дотолку повеќе што во *Scupi* е посведочена и *Bellona* (бр. 1), римскиот еквивалент на *Mâ*.

Студијата за Кумановската област работена е во сосема поинаков правец, што е декларирано од наодите и податоците со коишто се располагаало. Бидејќи административниот статус на Кумановската област не е познат, авторот се задржува на економскиот развој на регионот за што има повеќе податоци. На прво место треба да се споменат натписите бр. 209 и 212 од 211 год. н.е. во којшто се споменуваат царинарниците *Lam* (...) кај с. Лопата и *Vizianus*. *Statio Vizianus*, авторот ја локализира кај с. Клучевци, разрешувајќи го проблемот на поистоветувањето со станицата *Viciani* од Појтингеријановата

табла на патот Naissus—Lissos. Потоа доаѓаат натписите на еден *librarius consularis* (бр. 227), на еден стратор (241) и двајцата од *legio IV Flavia* и други офицери чијашто мисија не е сосема јасна, но највероватно била во врска со заштитата на рудниците коишто барем делумно спаѓале во царскиот домен што не би можело да се каже за целата област во којашто се посведочени повеќе *vicus*-и, *Mithreum*, но не и населба со статус на град. Покрај веќе споменатата *Legio IV Flavia* се спомнуваат *Cohors I Thracicum* (бр. 233-центурион) и *Cohors I*, чие име не е наведено (бр. 236). За границата на оваа област, истовремено и граница на Провинцијата, значаен е натписот бр. 220 (*Dardanos fines...*) којшто е, за жал, фрагментиран.

Како и секогаш кога се работи врз вака обемна задача, направени се некои помали пропусти коишто во никој случај не ја намалуваат вредноста на делото, а овде се спомнати само заради дополнување и обогатување на истото, и како корекција за читателите.

На крајот на типолошката анализа на надгробните споменици од Scupi, еден шематски приказ на типологијата би бил многу илустративен, исто како и комплетни фотографии на некои споменици (бр. 42 и 101) или фотографии на детали на несерските споменици (бр. 233) затоа што многу често релјефот ни дава податоци не само за стилот и скулпторските работилници, туку и за социјалната положба на покојниот, како и за датирање на споменикот кој претставува целина за себе.

Кај бр. 15, на стр. 57, треба *sur(avit)* наместо *s(uravit)*. Во коментарот на бр. 76, стр. 96, грчката транспирација на името *Nereus* треба да биде написана со *eta* наместо со *epsilon*. Кај натписот бр. 131, стр. 128 недостасува *variae lectiones: p(ius) s(oniux)* ЖА, а кај некои натписи вертикални црчици за одредување на редовите (бр. 210) итн. Кај споменикот бр. 225 описот на релјефната претстава не е комплетен.

Печатните грешки како и грешките во преводот се незнатни. На стр. 23 треба Д. Корачевик, наместо Ковачевиќ, стр. 62, бр. 24 треба *Claudius*, наместо *Caludius*, стр. 68, бр. 33, во коментарот треба да стои н. 29 наместо 79, стр. 129, бр. 132 *Tomaschek, Die alten Thraker*, треба том. II наместо I, стр. 141, бр. 152 *Mihăescu, Langue lat.* треба с. 138, место с. 66, а на стр. 142, левата страна од факсимилот на натписот бр. 155 не е отпечатена во целост. На крајот треба да се спомене и недоследноста во ортографијата на македонските имиња: стр. 102 стои Ђорџе Петров наместо Ѓорче Петров, стр. 142. Благоје Ѓорѓевски наместо Благоја Ѓорѓевски и сл. Истата замерка се однесува и на географските поими: стр. 133 „Код Лозје“, наместо „Кај Лозје“, стр. 138 „Стефановски До“ наместо Дол, стр. 180 Кшле наместо Кшпа (како на стр. 178), потоа Љубанце на стр. 148, а Љубанци на стр. 149 — правилно, стр. 165 Клевовце наместо Клевевци, итн.

Примено на 5 април 1983.

Нага Проева, Скопје.

SVEN-TAGE TEODORSSON: *Anaxagoras' Theory of Matter*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg, 1982, pp. 108,8°.

„Кога се проучуваат оскудните остатоци што се дојдени до нас од неговият (Анаксагориниот — ВМ) мисловен систем, човек е збунет поради привидниот контраст помеѓу истевениот поим на *Νοῦς*-от како движечки принцип што го поттикнувал развитокот на космосот, од една страна и проблематичното учење за хомојомерните од друга страна. Овие две идеи, од Аристотел до наше време, сметани како основни во Анаксагорината мисла, предизвикуваат поделени ставови спрема овој филозоф меѓу неговите иследуватели: делум длабока почит и восхит, делум интелектуална недоумица“ (стр. 7).

Како што може и да се очекува од овие први редови на книгата, она истенченото ќе му биде препуштено на восхитот, за да можеме да се усредоточиме на она проблематичното. Така, уште на почетокот авторот поодблизу